

A. Van acuut tot avùsere

- *acuut* - meteen, onmiddellijk. - Wá nou, dae doe ik müsschiens maehrige wael!? Dae doede gij nou méé, acuut! [Wat nou, dat doe ik misschien morgen wel!? Dat doe jij nu meteen, onmiddellijk!]

- *aehk!* - bah!/jakkie! Gezegd tegen kinderen wanneer zij in aanraking komen met iets dat vies is. - Ge moet nóit iets opehte dae op de grond is gevalle, want daes aehk! [Je moet nooit iets opeten dat op de grond is gevallen, want dat is jakkie!]

- *aehremoei* - armoe(de). - Vrueger was ut bij mense mee veul keinder dikkels aehremoei troef. [Vroeger was er vaak schrijnende armoe bij mensen met een groot gezin.] Ook het *kaartspelletje Toepen* kent het woordje 'aehremoei': 'op aehremoei stôn' houdt in dat je op 9 punten staat en zodoende slechts één punt verwijderd bent van verlies bij het behalen van 10 punten.

- *aehremoeig* - armoedig.

- *aehrepel* - aardappel. Dit woord verandert niet in het meervoud, dus 'innen aehrepel en twih aehrepel'.

- *aehrepelschellerke* - aardappelmesje.

- *aehrepelschelmeske* - aardappelmesje.

- *aehreve* - erven. In het Nederlands een regelmatig werkwoord (erven - erfde - geërfd), maar in het Vallekewirds onregelmatig: aehreve - aehrufde - geërreve. Brabantse mensen die 'netjes' willen praten, vergissen zich nog weleens met het voltooid deelwoord, door dat te vernederlandsen tot 'georven'.

- *aeige* - wordt gebruikt in plaats van het woordje 'zelf' bij betrekkelijke voornaamwoorden. - Nondepie nōnnie toe, ik verslikte mun aeige toch; ik hoeste mun aeige kuppot. [Potverdorie nog eens aan toe, ik verslikte me toch; ik moest ontzettend hoesten.]

- (van) *aeiges* - vanzelf. - As ge maer muuhg genóg bent, valde van aeiges in sloap. [Als je maar moe genoeg bent, val je vanzelf in slaap.]

- *aentele* - luidruchtig en vervelend steggelen. - Dae docht ik wael! Hebbe ze zù veul spulgoehd, maer dan gôn die jong toch wir ligge te aentele'n over wie dae kleurbuekske nou mag hebbe... [Dat dacht ik wel! Hebben ze zo veel speelgoed, maar dan gaan die kinderen toch weer steggelen over wie dat kleurboekje nu mag hebben...]

- *aerbezie* - oude benaming voor aardbei.

- *aertsoep* - erwtensoep. Net als bij het woordje 'bónsoep' (bonensoep) hanteren wij het enkelvoud in plaats van het meervoud. Het woordje 'snert' bestaat niet in het Vallekewirds.

- af - zowel af als leeg/op. Een van de bekendste betekenissen is 'ut vat is af', wanneer het aangesloten vat bier leeg is. In een oudere betekenis komt de uitdrukking 'de pomp is af' voor. Vooral als de handpomp voor grondwater een tijdje niet werd gebruikt, droogde hij uit en moest dan met behulp van water weer 'àngemôkt' worden; zie daar.

- afblôtte - afbladderen, afschilferen. - Ze magge dae aoew boerdereyke waellis unne keer wá opkalefateren; de vaerruf blôt overal van de roame'n af. [Ze mogen dat oude boerderijtje weleens wat opkalefateren; de verf schilfert overal van de ramen af.]

- afdoen - zowel afdoen als voldoende zijn. - As ut wátter in oew zwembad te kaoew is nor oewe zin, due unne moor waehrum wátter durrin góie'n ók niks af. [Als het water in je zwembad te koud is naar je zin, is een fluitketel warm water erin gooien ook niet voldoende.]

- afdoen - effectief zijn. - De pillekes die ik toenuerst hai, deje niks mir af, maer nou hebbik van d'n dokter ahnder gekrege'n en die werrikke verrekkes! [De pilletjes die ik eerst had, hadden geen effect meer, maar nu heb ik van de dokter andere gekregen en die werken uitstekend!]

- afdoen - maaïen. 'Ut gras afdoen'.

- afdréuge - zowel afdrogen als met groot gemak verslaan. - Mee damme ken ik van Haendrikke nóit winne, maer as we un pótje schake, dan dréug ik um alle kirres af! [Met dammen kan ik van Hendrik nooit winnen, maar als we een potje schaken, dan versla ik hem iedere keer met groot gemak!]

- afdréughandoek - theedoek. - Kekt is efkes of ur doar in dae kasje nog ne zuyvere'n afdréughandoek li, want d'n deze'n is zaeikend nat! [Kijk eens even of er daar in dat kastje nog een schone theedoek ligt, want deze is zeiknat!]

- afgehve - zowel iets afgeven als het verliezen van een kind. - Zoma hi vrueger un kiendje van twih af moete gehve. [Mijn oma heeft vroeger een kindje van twee jaar verloren.]

- afgehve - slechte dingen vertellen. - Theo stôn faerrum af te gehve'n op d'n bôs, maer hij wis nie dae die ahchter um stôn! [Theo was volop slechte dingen aan het vertellen over de baas, maar hij wist niet dat die achter hem stond!]

- afgehve - toegeven. - En ik zee nog tege Hanse daegge 'jij rijdt' mee -dt moet schrehve en nie allihnig mee un -t, maer hij gaf ut nie af! [En ik zei nog tegen Hans dat je 'jij rijdt' met -dt moet schrijven en niet alleen met een -t, maar hij gaf mijn gelijk niet toe!]

- (ut) afgehve - verwaand uit de hoogte doen vanwege status, opleiding of financiën en volgens de spreker ten onrechte deftig Nederlands sprekend. - Op un fisje ken Miet ut toch zù hohg afgehve, maer iederihn moes lache toen ze um un flaeske Spa Citroën vroeg! [Op een feestje spreekt Miet veel deftiger dan ze zou moeten doen,

maar iedereen moest lachen toen ze om een flesje Spa Citroën vroeg!] Zie 'hóghollans'.

- *afgeloai* - propvol, tjokvol. - Vroeger ware de kroege'n in Törrup afgeloai mee de carnaval; ze hingen gewohn mee de bihn buyte! [Vroeger zaten de kroegen in het centrum van Valkenswaard tjokvol met carnaval; er kon echt helemaal niemand meer bij!]

- *afgeschete* - spuit elf, als mosterd na de maaltijd, eigenlijk te laat. Hiervan bestaat alleen het voltooid deelwoord. - Heb ik naet de keuke hummel blöoew geschilderd en dan moettie inins paehrs wôrre? En doar komde nou pas mee afgeschete! [Heb ik net de keuken helemaal blauw geschilderd en dan moet die opeens paars worden? En daar kom je nu pas mee op de proppen!]

- *afgewerkt* - klaar met werken, dus zonder enige seksuele verwijzing. - Op ut gemintehuys zen ze altijd vruieg afgewerkt. [Op het gemeentehuis zijn ze altijd vroeg klaar met werken.]

- *afgóie* - zowel afgooien als komen brengen. - Ik heb un schón boek geleze'n over dialect en ik weet dae gij dae ók gehr lehst, dus dae kom ik maehtige wael ekkus bij öllie afgóie! [Ik heb een mooi boek gelezen over dialect en ik weet dat jij dat ook graag leest, dus dat kom ik morgen wel even bij jullie brengen!]

- *afkehke* - zowel afkijken (spieken) als afwachten. - Jae, ik weet wael daegge het gezeed daegge elliken dag mee dae huendje zoot gôn lohpe, maer we zalle'n ut uerst is efkes afkehke! [Ja, ik weet wel dat je hebt gezegd dat je elke dag met dat hondje zou gaan wandelen, maar we zullen dat eerst maar eens even afwachten!] Zie 'ánkehke'.

- *afkehke* - een tafereel gadeslaan; toekijken wat zich allemaal afspeelt. - As ge mee goei weer op un terrasje zit in Törrup, kendet zoh ut volluk is un bietje op oew gemak af gôn zitte te kehke. [Als je met lekker weer op een terrasje zit in het centrum, kun eens op je gemak bekijken wat voor soort mensen er allemaal voorbij komen.]

- *afknippe* - zowel afknippen met een schaar als onwel worden. - Zet nondepie toch is un römke'n ope, want ut is hier zù benaoewd; ge knipt ut bekant af! [Zet verdorie toch eens een raampje open, want het is hier zo benauwd; je zou er bijna onwel van worden!]

- *afkômme* - op bezoek komen. - As ge vandewehk tehd en zin het, dan kômde maer unne keer af! [Als je komende week tijd en zin hebt, dan kom maar een keertje op bzoek!]

- *aflaebbere* - innig zoenen. - Ge het van die stelletjes die mekaar gewohn op stroat hummel af stôn te laebbere. [Er zijn van die stelletjes die gewoon op straat innig staan te tongzoenen.]